

Ersättning av staten till personer som utsatts för övergrepp eller försummelser i samhällsvården

Sammanfattning

I betänkandet behandlas regeringens proposition 2011/12:160 Ersättning av staten till personer som utsatts för övergrepp eller försummelser i samhällsvården samt en följdmotion. I ärendet behandlas också två motioner från den allmänna motionstiden 2011 och en motion från den allmänna motions-tiden 2012.

Propositionen innehåller förslag till en ny lag om ersättning av staten på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga. För att övergreppen eller försummelserna ska kunna ge rätt till ersättning enligt lagen ska de vara av allvarlig art och ha skett i samband med vården när personen varit omhändertagen för samhällsvård, dvs. placerad av sociala myndigheter, någon gång under tidsperioden den 1 januari 1920 t.o.m. den 31 december 1980. Ersättningen lämnas med ett schablonbelopp om 250 000 kronor. En särskild nämnd ska handlägga och besluta i ersättningsfrågorna efter det att ansökan lämnats till nämnden.

Propositionen innehåller även förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och lagen (2009:1053) om förmögenhet vid beräkning av vissa förmåner.

Den nya lagen och lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2013.

Propositionen bygger på en ramöverenskommelse från september 2011 mellan företrädare för regeringspartierna, Socialdemokraterna, Miljöpartiet de gröna och Vänsterpartiet.

Utskottet välkomnar propositionen samt tillstyrker den föreslagna lagen och de föreslagna lagändringarna. Samtliga motionsyrkanden avstyrks.

I betänkandet finns en reservation.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning	4
Bakgrund	4
Propositionens huvudsakliga innehåll	5
Utskottets överväganden	6
Ersättning av staten till personer som utsatts för övergrepp eller försummelser i samhällsvården	6
Propositionen	6
Följdmotion	11
Motioner från allmänna motionstiden 2011	11
Motion från allmänna motionstiden 2012	12
Utskottets ställningstagande	12
Reservation	14
Ersättning av staten till personer som utsatts för övergrepp eller försummelser i samhällsvården (SD)	14
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	16
Propositionen	16
Följdmotionen	16
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011	16
Motion från allmänna motionstiden hösten 2012	17
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	18

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Ersättning av staten till personer som utsatts för övergrepp eller försummelser i samhällsvården

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ersättning på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga i vissa fall,
2. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
3. lag om ändring i lagen (2009:1053) om förmögenhet vid beräkning av vissa förmåner.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2011/12:160 punkterna 1–3 och avslår motionerna

2011/12:K283 av Nina Lundström (FP),

2011/12:So460 av Anita Brodén och Jan Ertsborn (båda FP) yrkandena 1 och 2,

2012/13:So1 av Margareta Larsson (SD) yrkandena 1 och 2 samt

2012/13:So504 av Peter Hultqvist m.fl. (S).

Reservation (SD)

Stockholm den 25 oktober 2012

På socialutskottets vägnar

Anders W Jonsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Anders W Jonsson (C), Saila Quicklund (M), Christer Engelhardt (S), Helena Bouveng (M), Ann Arleklo (S), Isabella Jernbeck (M), Lennart Axelsson (S), Maria Lundqvist-Brömster (FP), Catharina Bråkenhielm (S), Eva Olofsson (V), Henrik Ripa (M), Meeri Wasberg (S), Christina Zedell (S), Ola Johansson (C), Magnus Ehrencrona (MP), Roland Utbult (KD) och Margareta Larsson (SD).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Utskottet behandlar i betänkandet regeringens proposition 2011/12:160 Ersättning av staten till personer som utsatts för övergrepp eller försummelser i samhällsvården samt en följdmotion. Utskottet behandlar också två motioner från den allmänna motionstiden 2011 och en motion från den allmänna motionstiden 2012. Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1, och regeringens lagförslag i bilaga 2. Lagförslagen har granskats av Lagrådet.

En förteckning över de behandlade förslagen finns i bilaga 1.

En skrivelse från Riksförbundet Finska Krigsbarn med önskemål om möte med socialutskottets presidium inkom till utskottet den 17 augusti 2012. Skrivelsen anmäldes vid utskottets sammanträde den 27 augusti 2012. Utskottets presidium och företrädare för förbundet möttes den 16 oktober 2012. Vid detta möte överlämnades en skrivelse som anmäldes vid utskottets sammanträde den 18 oktober 2012.

Bakgrund

År 2006 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att granska allvarliga övergrepp och vanvård vid institutioner och familjehem inom den sociala barnvården. Utredningen, som tog namnet Vanvårdsutredningen, konstaterade i sitt delbetänkande Vanvård i social barnvård under 1900-talet (SOU 2009:99) att det förekommit allvarliga övergrepp och försummelser mot placerade barn och unga i den sociala barnvården.

Mot bakgrund av de uppgifter som framkommit i Vanvårdsutredningens delbetänkande gav regeringen 2010 en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag till hur en upprättelseprocess för enskilda som utsatts för övergrepp och vanvård i den sociala barn- och ungdomsvården under perioden 1920–1980 kunde utformas. Utredningen, som tog namnet Upprättelseutredningen, överlämnade i februari 2011 sitt betänkande Barnen som samhället svek – åtgärder med anledning av övergrepp och allvarliga försummelser i samhällsvården (SOU 2011:9) till regeringen. Utredningen föreslog i betänkandet en upprättelseprocess bestående av ett erkännande av det lidande de drabbade utsatts för och en ursäkt på alla ansvarigas vägnar, ekonomisk ersättning samt åtgärder för att förhindra att vanvården upprepas.

I propositionen behandlas den del av upprättelseprocessen som avser ekonomisk ersättning. Propositionen bygger på en ramöverenskommelse från september 2011 mellan företrädare för regeringspartierna, Socialdemokraterna, Miljöpartiet de gröna och Vänsterpartiet.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag till en ny lag om ersättning av staten på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga.

För att övergreppen eller försummelserna ska kunna ge rätt till ersättning enligt lagen ska de vara av allvarlig art och ha skett i samband med vården när personen varit omhändertagen för samhällsvård, dvs. placerad av sociala myndigheter, någon gång under tidsperioden den 1 januari 1920 t.o.m. den 31 december 1980.

Ersättningen lämnas med ett schablonbelopp om 250 000 kronor.

En särskild nämnd ska handlägga och besluta i ersättningsfrågorna efter det att ansökan lämnats till nämnden. Nämndens beslut får inte överklagas.

Propositionen innehåller även förslag till ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), så att sekretessbestämmelser införs för uppgifter om personliga förhållanden i verksamhet enligt den nya lagen, och en ändring i lagen (2009:1053) om förmögenhet vid beräkning av vissa förmåner.

Den nya lagen och lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2013.

Utskottets överväganden

Ersättning av staten till personer som utsatts för övergrepp eller försummelser i samhällsvården

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag till dels lag om ersättning på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga i vissa fall, dels lagar om ändringar i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och lagen (2009:1053) om förmögenhet vid beräkning av vissa förmåner. Riksdagen avslår motioner om ersättning av staten till personer som utsatts för övergrepp eller försummelser i samhällsvården.

Jämför reservation (SD).

Propositionen

Allmänna överväganden

Vanvårdsutredningens två betänkanden (SOU 2009:99 och SOU 2011:61) visar att det förekommit såväl övergrepp som försummelser i den sociala barnvården under 1900-talet. Både barn som varit placerade i fosterhem och på institution har drabbats.

Tillsättandet av Vanvårdsutredningen ska ses som det första steget i upprättelseprocessen för dem som drabbats. Regeringen har efter det att Vanvårdsutredningen avslutat sitt arbete fortsatt upprättelseprocessen med en ceremoni i Stockholms stadshus där runt 1 300 personer närvarade. Vid ceremonin framförde riksdagens talman en offentlig ursäkt å hela samhällets vägnar till de drabbade. Insatser pågår också för att stärka den sociala barn- och ungdomsvården för att förhindra framtida övergrepp och försummelser.

Bland dem som utsatts för övergrepp eller försummelser finns särskilt hänsynslösa och upprörande fall, dvs. sådana övergrepp eller försummelser som är av allvarlig art. För dessa personer har företrädare för regeringspartierna, Socialdemokraterna, Miljöpartiet de gröna och Vänsterpartiet träffat en överenskommelse om att införa en särskild möjlighet till ersättning. Den möjlighet till ersättning som nu föreslås är extraordinär och innebär betydande avsteg från de ersättningsrättsliga principer som normalt gäller i fråga om det allmännas ansvar.

Villkor för ersättning

I propositionen föreslås att den som någon gång under perioden den 1 januari 1920 t.o.m. den 31 december 1980 har varit omhändertagen för samhällsvård har rätt till ersättning av staten om det kan antas att han eller hon har utsatts för sådana övergrepp eller försummelser som är av allvarlig art i samband med vården och om omhändertagandet skett med stöd av

1. lagen (1902:67 s. 1) angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn,
2. lagen (1918:422) om fattigvården, om omhändertagandet skett senast den 31 december 1925,
3. lagen (1924:361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd, eller
4. lagen (1960:97) om samhällets vård av barn och ungdom.

Om övergreppen eller försummelserna har varit av allvarlig art ska bedömas med hänsyn till förhållandena vid tidpunkten för händelserna.

Tidsperioden

För att det inte ska skapas ett system som är tillämpligt jämsides med gällande civil- och straffrättsliga regler om skadestånd och ansvar för brott är det nödvändigt att till grund för bedömningen av rätten till ersättning enligt den nya lagen endast lägga sådana övergrepp eller försummelser som – i de fall gärningarna skulle utgöra brott – redan är preskriberade, eller att brott som ännu inte preskriberats i vart fall kan begränsas till att redan i teorin endast vara ett ytterst fåtal. Mot denna bakgrund anser regeringen att endast övergrepp eller försummelser som begåtts under en tidsbestämd period ska kunna berättiga till ersättning. Tidsgränsen bör sättas så att, så långt som möjligt, inga icke preskriberade brott omfattas av möjligheten till ersättning.

Enligt förslaget måste övergreppen eller försummelserna ha inträffat under perioden den 1 januari 1920 t.o.m. den 31 december 1980 för att kunna ge rätt till ersättning enligt den nya lagen. I princip alla brott som har begåtts före den 31 december 1980 är preskriberade.

Omhändertagen för samhällsvård

Ett av kriterierna för att vara berättigad till ersättning ska vara att man som barn varit omhändertagen för samhällsvård. Med uttrycket avses heldygnsplacering i fosterhem eller på institution. Andra insatser inom den sociala barn- och ungdomsvården omfattas således inte av förslaget.

Möjligheten till ersättning ska omfatta inte endast omhändertaganden utan samtycke, dvs. med tvång, utan även fall där omhändertagandet skett med samtycke, dvs. på frivillig väg.

Den omständigheten att omhändertagandet ska ha skett genom de sociala myndigheternas försorg innebär att barn som placerats på privat väg inte omfattas av möjligheten till ersättning.

Beviskrav

Det kommer normalt sett att vara enkelt för den som söker ersättning att visa att han eller hon har omhändertagits på det sätt som lagen förutsätter, eftersom omhändertagandet skett genom ett beslut och har dokumenterats. Även om sådan skriftlig bevisning i undantagsfall inte kan återfinnas har en sökande möjlighet att visa att han eller hon har varit omhändertagen genom att t.ex. åberopa ett vittne till stöd för att ett omhändertagande har skett. Den sökande ska kunna visa att han eller hon varit omhändertagen.

Mot bakgrund av de bevisvårigheter som råder är det motiverat med ett något lägre beviskrav i fråga om förekomsten av övergrepp eller försummelser som är av allvarlig art för att inte endast ett fåtal drabbade ska kunna beviljas ersättning, något som skulle kunna leda till att möjligheten till ersättning inte får den effekt som symbolisk upprättelse som den syftar till att vara. I propositionen föreslås därför att den sökande har rätt till ersättning om det kan antas att han eller hon har utsatts för sådana övergrepp eller försummelser som är av allvarlig art i samband med vården.

I samband med vården

Uttrycket ”i samband med vården” avser klargöra att övergreppen eller försummelserna ska ha ett nära samband med samhällets omhändertagande av barnet och bero på brister direkt hänförliga till vården. Särskild vikt bör läggas vid om normal omsorg från fosterhemmets eller institutionens sida hade kunna förhindra det inträffade. I sådant fall får det som utgångspunkt antas finnas ett tillräckligt samband med vården.

Övergrepp eller försummelser av allvarlig art med hänsyn till förhållandena vid tidpunkten för händelserna

Den omständigheten att det rör sig om barn som dessutom befunnit sig i en utsatt situation gör det särskilt viktigt med ett barnperspektiv i bedömningen av vad som utgjort övergrepp eller försummelser av allvarlig art.

Bedömningen ska, enligt propositionen, utgå från gärningen som sådan och hur allvarlig den varit samt från värderingarna från samhället i stort och hur barn normalt bemöttes och behandlades vid tiden. Att hänsyn ska tas till de förhållanden som förelåg vid tidpunkten för händelserna innebär att de vid tiden rådande värderingarna och förutsättningarna i övrigt ska beaktas.

Övergrepp och försummelser kan vara av både fysiskt och psykiskt slag och bestå av flera olika slags gärningar och förhållanden. För att avgöra frågan huruvida rätt till ersättning föreligger är det inte nödvändigt att skilja mellan vad som utgör övergrepp och vad som utgör försummelser. Orden används i stället tillsammans som ett uttryck som omfattar såväl kränkningar av barns integritet och rättigheter som en ovilja eller oförmåga att tillgodose deras behov, oavsett om behoven är fysiska eller känslomässiga.

Alla former av övergrepp eller försummelser mot barn är ousäktliga. Det råder ingen tvekan om att övergrepp och försummelser har förekommit mot barn som har omhändertagits för samhällsvård. De övergrepp och försummelser som förekommit har dock varit av olika allvarlighetsgrad. Den nu föreslagna extraordinära ersättningen är avsedd för dem som utsatts för de mest allvarliga formerna av övergrepp eller försummelser, dvs. sådana övergrepp eller försummelser som är av allvarlig art. För att ersättningen inte ska förlora sitt symbolvärde som en bekräftelse och som en upprättelse krävs att den förbehålls de allvarligaste formerna av övergrepp och försummelser. I propositionen framhålls att det är viktigt att detta symbolvärde inte urholkas. Detta kommer till uttryck genom att det i lagen föreslås att endast sådana övergrepp eller försummelser som är av allvarlig art ska kunna berättiga till ersättning.

Vid bedömningen av vad som ska anses utgöra allvarlig art måste utgångspunkten vara en objektiv bedömning av svårighetsgraden av övergreppen eller försummelserna. Nämnden ska för varje enskild sökande göra en helhetsbedömning av de övergrepp eller försummelser som förekommit för att avgöra om de sammantagna varit av allvarlig art. Med övergrepp eller försummelser som är av allvarlig art avses både grova kränkningar och upprepade övergrepp eller försummelser ägnade att allvarligt skada barnets självkänsla där kränkningarna närmast kan ses som en pågående process och ingående i ett mönster som gör att barnet bryts ned.

Ersättningen

I propositionen föreslås att ersättningen för var och en ska uppgå till 250 000 kronor. Ersättning ska betalas ut som ett erkännande av att den enskilde utsatts för oförsvarligt lidande och inte som en skadeståndsrättslig kompensation för någon konkret skada. Detta medför att ersättningsbeloppet är enhetligt för alla som beviljas ersättning, oavsett arten eller varaktigheten av övergreppen eller försummelserna. En utgångspunkt vid bedömningen av ersättningens storlek är att ersättningen bör vara tillräckligt hög för att fylla sitt syfte som symbolisk personlig upprättelse även för dem som utsatts för mycket grova övergrepp.

Rätten till ersättning ska vara personlig och får inte överlåtas. Rätten till ersättning upphör om sökanden avlider innan beslut om ersättning har meddelats. Om sökanden avlider efter att ett beslut om ersättning har meddelats, tillfaller ersättningen dödsboet.

I propositionen föreslås även att en ansökan om ersättning ska göras skriftligen av den som ansökan avser och prövas av en särskild nämnd. Prövningen av rätt till ersättning enligt lagen måste enligt regeringens bedömning vara förenlig med Europakonventionens krav i fråga om domstolsprövning. Regeringen har tillkallat en särskild utredare med uppgift att föreslå hur nämndmyndigheten bör organiseras och lämna förslag på nödvändiga författningsändringar (S 2012:03). Det är enligt regeringen själv-

klart att utredaren ska beakta de krav som följer av Europakonventionen för att nämndmyndigheten ska uppfylla kraven för att anses vara en domstol i konventionens mening.

Möjligheten till ersättning för sådana övergrepp eller försummelser som är av allvarlig art utgör en del av upprättelseprocessen för de drabbade. Ett av de viktigaste syftena med en sådan process är att gemensamt uppnå ett avslut för de människor som drabbats. Det ligger därför i upprättelseprocessens natur att den inte kan pågå alltför länge. Av den anledningen bör ansökningstiden vara begränsad. En ansökan om ersättning ska ha kommit in till nämnden senast den 31 december 2014.

Nämndmyndighetens arbetsformer m.m.

I propositionen föreslås att beslut om ersättning ska fattas av en avdelning inom nämnden. Ordföranden för en avdelning ska vara eller ha varit ordinarie domare. Regeringen meddelar föreskrifter om nämndens och avdelningarnas sammansättning och arbetsformer samt utser ledamöterna i den.

Det finns behov av informationsåtgärder i samband med att lagen träder i kraft för att berörda ska få kännedom om möjligheten att söka ersättning. För att underlätta för sökande och nämndens handläggning av ärendena om ersättning bör ett särskilt ansökningsformulär utformas.

I propositionen föreslås även att nämnden ska se till att ett ärende blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. Vid behov ska nämnden anvisa hur utredningen bör kompletteras. Nämnden får med sökandens samtycke begära upplysningar om sökanden från andra myndigheter om det behövs för utredningen av ärendet. Utredning som inte behövs får avvisas av nämnden.

Det krävs en sekretessbrytande regel till förmån för nämnden för att den ska kunna hämta in alla uppgifter av betydelse för prövningen av ärendena. I propositionen föreslås därför en bestämmelse med innebörden att sekretess till skydd för enskild inte hindrar att myndigheter på begäran lämnar nämnden uppgifter som är av betydelse för bedömningen av rätten till ersättning enligt den nya lagen.

Nämnden ska hålla muntlig förhandling om sökanden begär det och det inte är uppenbart obehövligt. En muntlig förhandling ska vara offentlig men ordföranden får i vissa angivna fall besluta att den ska hållas inom stängda dörrar.

Nämndens beslut ska grundas på det som handlingarna innehåller och det som i övrigt förekommit i ärendet. De skäl som ligger till grund för beslutet ska framgå av det. Ett beslut enligt den föreslagna lagen får inte överklagas.

Sekretess ska gälla i verksamhet enligt den föreslagna lagen för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Detsamma gäller för uppgift om personliga förhållanden för personal i

sådan samhällsvård. För uppgift i en allmän handling ska sekretess gälla i högst 70 år. Den tystnadsplikt som följer av den nya bestämmelsen ska ha företräde framför rätten att meddela och offentliggöra uppgifter.

Inkomstprövade förmåner och avgifter

Den ersättning som föreslås är till sin art skattefri. Frågan är i vilken utsträckning ersättningen dessutom bör undantas vid inkomstprövade socialförsäkringsförmåner samt vid prövning av kommunala bidrag och avgifter.

Även om den nu föreslagna ersättningen på många sätt skiljer sig från tvångssteriliseringserättningen, bl.a. genom att tvångssteriliseringarna skedde i enlighet med då rådande lagstiftning, menar regeringen att övergreppen eller försummelserna har påverkat de drabbade inte enbart under den tid som de varit omhändertagna för samhällsvård. Den har satt spår hos de drabbade för resten av livet och påverkat deras livssituation även i vuxen ålder. Det finns därför anledning att göra samma bedömning som i frågan om tvångssteriliseringserättning och undanta ersättningen vid beräkningar av vissa särskilt angivna förmåner, bidrag och avgifter. Undantaget bör gälla under resten av livet och oavsett om pengarna rent faktiskt finns kvar eller inte.

Följdmotion

I motion 2012/13:So1 av Margareta Larsson (SD) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att införa ett graderat belopp i ersättningsnivån. Motionären anför att tydligare riktlinjer för vad som ska gälla för ersättning samt ett graderat belopp utifrån allvarlighetsgrad ökar möjligheten för fler att få ersättning från staten. I yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om att följa upp de personer som fått avslag på sin ansökan om ersättning. Motionären anför att politikerns och mediernas bild av regeringens förslag om rätt till ersättning för samtliga i samhällsvården lätt kan tolkas som att samtliga beviljas ersättning, vilket inte är fallet. Ett avslag med utgångspunkt i svårbedömbara faktum kan därmed lätt leda till ännu en personlig förnedring, vilket inte bör gå helt lättvindigt förbi.

Motioner från allmänna motionstiden 2011

I motion 2011/12:K283 av Nina Lundström (FP) begärs ett tillkännagivande om de finska krigsbarnen. Motionären anför att för de finska krigsbarn som kom 1939–1944 är läget osäkert vad gäller frågor som rör vanvård. Barnhem som uppstod efter 1944 kontrollerades dock av Socialstyrelsen, och de barn som vistades i dessa barnhem borde komma i fråga för analyser kring vanvård.

I motion 2011/12:So460 av Anita Brodén och Jan Ertsborn (båda FP) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att skyndsamt ge den som drabbats av samhällets bristande tillsyn av den sociala barnvården den upprät-

telse som regeringen beslutat om. I yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om behovet av en gemensam kunskapsuppbyggnad och specifika åtgärder för att förebygga dagens och framtida brister inom den sociala barnvården.

Motion från allmänna motionstiden 2012

I motion 2012/13:So504 av Peter Hultqvist m.fl. (S) begärs ett tillkännagivande om att se över möjligheten att ge finska krigsbarn som utsatts för vanvård, övergrepp eller kränkande behandling ersättning från svenska staten.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar propositionen. Många barn och unga har varit illa medan de varit omhändertagna för samhällsvård. Den omständigheten att övergreppen och försummelserna har skett mot barn och unga då de varit omhändertagna av sociala myndigheter, då samhället tagit över ansvaret för barnet och därmed åtagit sig att göra sitt yttersta för att skydda barnet och skapa så goda uppväxtvillkor som möjligt, gör det särskilt angeläget med upprättelse för de drabbade.

Bland dem som utsatts för övergrepp eller försummelser finns särskilt hänsynslösa och upprörande fall, dvs. sådana övergrepp eller försummelser som är av allvarlig art. För dessa personer har företrädare för regeringspartierna, Socialdemokraterna, Miljöpartiet de gröna och Vänsterpartiet träffat en överenskommelse om att införa en särskild möjlighet till ersättning.

Utskottet påminner om att upprättelseprocessen består av tre delar: ett erkännande av det som hänt och en ursäkt, en möjlighet till ekonomisk ersättning till de drabbade samt åtgärder för att förhindra upprepning. Regeringen har anordnat en särskild upprättelseceremoni i Stockholms stadshus och insatser pågår för att stärka den sociala barn- och ungdomsvården för att förhindra framtida övergrepp och försummelser. I detta ärende behandlas den del av upprättelseprocessen som avser ekonomisk ersättning.

Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motionen 2011/12:So460 (FP) yrkandena 1 och 2 i den mån den inte är tillgodosedd.

Utskottet delar regeringens bedömning att ett av kriterierna för att vara berättigad till ersättning ska vara att man har varit omhändertagen för samhällsvård någon gång under perioden den 1 januari 1920 t.o.m. den 31 december 1980. Omhändertagandet ska ha skett med stöd av någon av fyra särskilt angivna lagar. En särskild nämnd prövar frågor om ersättning. Motionerna 2011/12:K283 (FP) och 2012/13:So504 (S) avstyrks.

Utskottet anser, i likhet med regeringen, att ersättningen för var och en ska uppgå till 250 000 kronor. Ersättning ska utges som ett erkännande av att den enskilde utsatts för oförsvarligt lidande och inte som en skadeståndsrättslig kompensation för någon konkret skada. Detta medför att ersättningsbeloppet är enhetligt för alla som beviljas ersättning, oavsett arten eller varaktigheten av övergreppen eller försummelserna. För att enskilda ska

kunna bedöma om de uppfyller kriterierna för ersättning vill utskottet understryka vikten av tydlig information om villkoren för ersättning och vad ansökningsprocessen innebär för den enskilde. Utskottet anser inte att riksdagen bör ta några initiativ med anledning av motionen 2012/13:So1 (SD) yrkandena 1 och 2. Motionen avstyrks.

Utskottet ställer sig bakom förslagen i propositionen och tillstyrker därmed förslagen till lag om ersättning på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga i vissa fall samt lagar om ändringar i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och lagen (2009:1053) om förmögenhet vid beräkning av vissa förmåner.

Reservation

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservation.

Ersättning av staten till personer som utsatts för övergrepp eller försummelser i samhällsvården (SD)

av Margareta Larsson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ersättning på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga i vissa fall,
2. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
3. lag om ändring i lagen (2009:1053) om förmögenhet vid beräkning av vissa förmåner.

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen proposition 2011/12:160 punkterna 1–3 och motion

2012/13:So1 av Margareta Larsson (SD) yrkandena 1 och 2 samt avslår motionerna

2011/12:K283 av Nina Lundström (FP),

2011/12:So460 av Anita Brodén och Jan Ertsborn (båda FP) yrkandena 1 och 2 samt

2012/13:So504 av Peter Hultqvist m.fl. (S).

Ställningstagande

Regeringens proposition om ersättning till personer som utsatts för övergrepp eller försummelser i samhällsvården är välkommen.

För att regeringen ska vinna högre trovärdighet i sin önskan att ersätta dem som farit mest illa i barndomen genom samhällets försorg bör dock enligt min mening ett annat system införas och jag anser bl.a. att ett graderat belopp i ersättningsnivån bör införas.

Det är även av stor vikt att man följer upp de personer som fått avslag på sina ansökningar om ersättning. Politikerns och mediernas bild av regeringens förslag om rätt till ersättning för samtliga i samhällsvården kan lätt tolkas som att samtliga kommer att beviljas ersättning, vilket inte är fallet. Ett avslag med utgångspunkt i svårbedömbara faktum kan därmed lätt leda till ännu en personlig förnedring, vilket inte bör gå helt lättvindigt förbi.

Regeringen bör därför snarast återkomma med förslag till lagstiftning som innebär att ett graderat belopp i ersättningsnivån införas.

Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2011/12:160 Ersättning av staten till personer som utsatts för övergrepp eller försummelser i samhällsvården:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ersättning på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga i vissa fall.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2009:1053) om förmögenhet vid beräkning av vissa förmåner.

Följdmotionen

2012/13:So1 av Margareta Larsson (SD):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa ett graderat belopp i ersättningsnivån.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att följa upp de personer som fått avslag på sin ansökan om ersättning.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011

2011/12:K283 av Nina Lundström (FP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om de finska krigsbarnen.

2011/12:So460 av Anita Brodén och Jan Ertsborn (båda FP):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att skyndsamt ge den som drabbats av samhällets bristande tillsyn av den sociala barnvården den upprättelse som regeringen beslutat om.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en gemensam kunskapsuppbyggnad och specifika åtgärder för att förebygga dagens och framtida brister inom den sociala barnvården.

Motion från allmänna motionstiden hösten 2012

2012/13:So504 av Peter Hultqvist m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheten att ge finska krigsbarn som utsatts för vanvård, övergrepp eller kränkande behandling ersättning från svenska staten.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ersättning på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga i vissa fall

Härigenom föreskrivs följande.

Ersättning

1 § Den som någon gång under perioden den 1 januari 1920 till och med den 31 december 1980 har varit omhändertagen för samhällsvård har rätt till ersättning av staten enligt denna lag om det kan antas att han eller hon har utsatts för sådana övergrepp eller försummelser som är av allvarlig art i samband med vården och omhändertagandet har skett med stöd av

1. lagen (1902:67 s. 1) angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn,

2. lagen (1918:422) om fattigvården, om omhändertagandet skett senast den 31 december 1925,

3. lagen (1924:361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd, eller

4. lagen (1960:97) om samhällets vård av barn och ungdom.

Om övergreppen eller försummelserna har varit av allvarlig art ska bedömas med hänsyn till förhållandena vid tidpunkten för händelserna.

2 § Ersättningen uppgår för var och en till tvåhundrafemtiotusen (250 000) kronor.

3 § Rätten till ersättning är personlig och får inte överlätas.

Rätten till ersättning upphör om sökanden avlider innan beslut om ersättning har meddelats. Om sökanden avlider efter att ett beslut om ersättning har meddelats, tillfaller ersättningen dödsboet.

Ansökan och prövning

4 § En ansökan om ersättning ska göras av den som avses i 1 §. Ansökan ska vara skriftlig och ges in till en särskild nämnd som prövar frågor om ersättning.

5 § En ansökan om ersättning får inte prövas om den kommer in till nämnden efter den 31 december 2014. Sådana ansökningar ska avvisas.

6 § Beslut om ersättning enligt 1 § fattas av en avdelning inom nämnden. Ordföranden för en avdelning ska vara eller ha varit ordinarie domare.

Regeringen meddelar föreskrifter om nämndens och avdelningarnas sammansättning och arbetsformer samt utser ledamöterna i dem.

7 § Nämnden ska se till att ett ärende blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. Vid behov ska nämnden anvisa hur utredningen bör kompletteras.

Nämnden får med sökandens samtycke begära upplysningar om sökanden från andra myndigheter om det behövs för utredningen av ärendet. Utredning som inte behövs får avvisas av nämnden.

Myndigheters uppgiftsskyldighet

8 § Sekretess till skydd för enskild hindrar inte att myndigheter på begäran lämnar nämnden uppgifter som är av betydelse för bedömningen av rätten till ersättning enligt denna lag.

Muntlig förhandling

9 § Nämnden ska hålla muntlig förhandling om sökanden begär det och det inte är uppenbart obehövt.

En muntlig förhandling ska vara offentlig.

Om det kan antas att det vid en förhandling kommer att lämnas någon uppgift för vilken det hos nämnden gäller sekretess som avses i 26 kap. 14 a § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), får ordföranden vid förhandlingen besluta att den ska hållas inom stängda dörrar.

10 § Till en muntlig förhandling ska sökanden kallas. Sökanden får föreläggas att inställa sig personligen vid påföljd att ärendet kan komma att handläggas och avgöras även om han eller hon uteblir.

11 § Nämnden får besluta om förhör med vittnen och sakkunniga. Ett sådant förhör äger rum vid muntlig förhandling. Förhöret får hållas under ed. I fråga om förhör med vittnen gäller 36 kap. 1, 2, 4–6 och 9 §§, 10 § första och tredje styckena samt 11–18 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar. I fråga om förhör med sakkunniga gäller 36 kap. 9 § andra stycket, 15 och 18 §§ och 40 kap. 9–10 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar.

12 § Sökanden, vittnen och sakkunniga får delta i en muntlig förhandling genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring under samma förutsättningar som gäller enligt 5 kap. 10 § rättegångsbalken.

13 § En sökande som har inställt sig till en muntlig förhandling får beviljas ersättning av allmänna medel för kostnader för resa och uppehälle, om nämnden finner det skäligt att ersättning betalas ut. Vittnen och sakkunniga har rätt till ersättning av allmänna medel för kostnader för sin inställelse.

Om ett vittne eller en sakkunnig har kallats på begäran av sökanden och det visar sig att sökanden saknade godtagbart skäl för sin begäran, får nämnden besluta att sökanden ska ersätta staten i fråga om vittnets eller den sakkunniges kostnader för sin inställelse.

Nämnden får bevilja förskott på ersättning för resa och uppehälle.

Regeringen meddelar närmare föreskrifter om ersättning och förskott.

Beslut och överklagande

14 § Nämndens beslut ska grundas på det som handlingarna innehåller och det som i övrigt förekommit i ärendet.

De skäl som ligger till grund för beslutet ska framgå av det.

15 § Ett beslut enligt denna lag får inte överklagas.

Inkomstprövade förmåner och avgifter

16 § För den som har fått ersättning enligt denna lag ska tillgångar uppgående till ett belopp om tvåhundrafemtiotusen (250 000) kronor anses som förmögenhet och inte beaktas vid tillämpning av

1. 97 kap. 6–10 §§ och 102 kap. 10–13 §§ socialförsäkringsbalken,
2. 26 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763),
3. 19 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,

4. 2 kap. 7 § och 4 kap. 14 § studiestödslagen (1999:1395), eller

5. 4 kap. 1 § och 8 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453).

Intyg

17 § Om ersättning har beviljats ska ett intyg om detta utfärdas av den myndighet som regeringen bestämmer. Den myndighet som utfärdar intyget ska, på begäran av en kommun eller en myndighet som fattar beslut om förmåner eller avgifter enligt 16 §, lämna information om att en viss person har beviljats ersättning enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2013.

2 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 26 kap. 15 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 26 kap. 14 a §, samt närmast före 26 kap. 14 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 kap.

Ersättning på grund av övergrepp eller försummelser

14 a §

Sekretess gäller i verksamhet enligt lagen (2012:000) om ersättning på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga i vissa fall för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Det samma gäller för uppgift om personliga förhållanden för personal i sådan samhällsvård.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

15 §¹

Den tystnadsplikt som följer av 5 och 13 §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 2 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 1, 3, 4, 6 och 10 a §§ inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, när det är fråga om uppgift om annat än verkställigheten av beslut om omhändertagande, beslut om vård utan samtycke eller beslut om sluten ungdomsvård.

Den tystnadsplikt som följer av 5, 13 och 14 a §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 2 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2013.

¹ Senaste lydelse 2011:1113.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (2009:1053) om förmögenhet vid beräkning av vissa förmåner

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (2009:1053) om förmögenhet vid beräkning av vissa förmåner ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

I denna lag finns bestämmelser om hur förmögenhet ska beräknas vid prövning av rätt till

1. bilstöd, äldreomsorgsstöd, bostadsbidrag och bostadstillägg enligt socialförsäkringsbalken, och

2. studiehjälp i form av extra tillägg och nedsättning av årsbelopp vid återbetalning av studielån enligt studiestödslagen (1999:1395).

I lagen (1999:332) om ersättning till steriliserade i vissa fall och lagen (2005:466) om beräkning av inkomstprövade socialförsäkringsförmåner för neurosedynskadade finns ytterligare bestämmelser om beräkning av förmögenhet för den som har fått ersättning enligt dessa respektive lagar.

I lagen (1999:332) om ersättning till steriliserade i vissa fall, lagen (2005:466) om beräkning av inkomstprövade socialförsäkringsförmåner för neurosedynskadade och lagen (2012:000) om ersättning på grund av övergrepp eller försummelse i samhällsvården av barn och unga i vissa fall finns ytterligare bestämmelser om beräkning av förmögenhet för den som har fått ersättning enligt dessa respektive lagar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2013.

¹ Senaste lydelse 2010:1306.